

גולת הכותרת של התרחשויות השנה היא הגל הגואה של עולים ממזרח אירופה, בעיקר מברית המועצות. קליטתם הטובה בקרבנו היא צו-השעה והזדמנות נדירה שאין להחמיצה לריענון והתחדשות פני החברה בישראל, כמתואר בפרק הדן בקליטת העליה. המשימה קשה ומצריכה גיוס כל הכוחות והתעלות לגודל השעה. בפרק האמור נמתחה ביקורת על העדר תכנון מוקדם, שיטתי וזמין שהיה מקל על המשימה לאין-ערך.

חשוב להחדיר לתודעתה של הרשות המבצעת את החשיבות של ראייה לטווח ארוך ושל נקיטת הצעדים המתחייבים מראייה כזאת בעוד מועד. תיכנון בזמן, המבוסס על מידע ומחקר הולמים, בקרה שוטפת על השגת היעדים ויישומם בדרך ובקצב נאותים, משולים לרפואה מונעת, בחינת הקדמת רפואה למכה. זהו כלי חיוני ואף הכרחי, לפי תפיסת המינהל המודרני. לעומת זאת, קוצר ראות, או התמקדות יתר בצרכי השעה, לעתים משיקולים לא ענייניים, תוך התעלמות מהנדרש מראייה לטווח הארוך, הם מירשם בדוק להסתבכות בקשיים חמורים ובגדר משכון העתיד שאין לו הצדקה. התעלמות ממשברים האורבים מעבר לפינה, חרף התרעות של מומחים לדבר ושל מבקר המדינה, היא תופעה שאין להשלים עמה. דוגמה מוחשית לכך היא דרך ניהולו של משק המים, עליו התריע קודמי בדו"ח השנתי 37. מדובר בשאיבת יתר משך שנים רבות, תוך התעלמות מאזהרותיהם של מומחים, שגרמה לדלדול מקורות המים בישראל - הדלים בלאו הכי - ולירידה חמורה באיכותם. גם המשבר הפוקד משק זה בימים אלה אינו מלווה בצעדים מתאימים לשמירת האינטרס הציבורי בתחום חיוני זה. עצימת עיניים בפני הבאות היתה מונחת גם ביסודו של משבר מניות הבנקים בשעתו. המחיר הכבד שתבעה התעלמות זו עודנו מורגש היטב. המחשה נוספת להעדפת הצרכים המידיים על פני הקדמת רפואה למכה, שהתרחשותה בעתיד היא בגדר ודאות, מגלה המעקב שנערך לגבי מצב הכבישים בארץ. במקום לדאוג לתחזוקה שוטפת במימון סביר, הניחו למצב להידרדר עד שהתיקונים שנדרשו היו כרוכים בהשקעת סכומים גדולים פי כמה וכמה. בפרק על המשבר שפקד את הקיבוצים הודגש, שמתן האשראי נמשך גם כאשר המפקח על הבנקים כבר ידע על הסכנה המוחשית שהלווים לא יהיו מסוגלים לפרוע את חובם התופח. לטובת כל הנוגעים בדבר, לרבות הקיבוצים עצמם, צריך היה האשראי להיפסק לפחות אז. אילו כך נהגו, היתה הסתבכותם של הקיבוצים חמורה פחות, וההסדר האפשרי לחלצם מן המיצר טוב ויעיל יותר. תמונה דומה משתקפת גם ממצבן של עתודות הפנסיה, בהן שמים העובדים מבטחם, כי יבטיחו להם קיום בכבוד לעת זקנה.

נוכח המשימה של קליטת עליה מוצלחת, נקראת עתה הרשות המבצעת, אולי יותר מאי-פעם, ליישב את לקחי העבר, לגלות תושיה ולכלכל מעשיה בתבונה, כאשר האינטרס הכלל-לאומי, והוא בלבד, ניצב לנגד עיניה. הניצול המירבי והמיטבי של המשאבים האנושיים והכספיים, הקיימים או הניתנים להשגה, הוא תנאי בל יעבור להשגת המטרה.

בדו"ח פרק בנושא טיפול המשטרה בקצינים החשודים בסטיה מן השורה. ההתייחסות המחמירה בפרק האמור מוסברת בדרישה שדווקא משטרת ישראל,

האמונה על אכיפת החוק, תנהג בקפידה יתרה עם אנשיה ובעיקר עם רמי-הדרג, הקצונה. גישה מחמירה זו תואמת את הרעיון העולה מן הכתוב במקורות: "בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד". רק הקפדה עם בכירי העובדים של המערכת יכולה להצדיק את דרישתה למשמעת מהמוני העם.

הפרק על מינויים פוליטיים בדו"ח השני 39 היתווה את הנורמות למינוי עובדים. חרף הנאמר שם, נמשכת כנראה רעה חולה זו במלוא עוזה. יש לראות את המשך התופעה בחומרה רבה וכסכנה מוחשית לתקינותו של המינהל.

שירות ציבורי (ודיצעוף ליצידי) יעיל ואמין הוא נכס לכל מדינה, קל וחומר בישראל שבה התחלפו חמש ממשלות בשבע השנים האחרונות. במצב כזה יש משנה חשיבות ומשקל לטוהר המינוי ולחיזוק מיומנותו ולשמירת איכותו המוסרית.

בל נשכח שהחוסן המוסרי היה והווה יסוד מוסד של עצם קיומנו כעם בארצו.

מרים בן-פורת

מבקר המדינה

ונציב תלונות הציבור

ירושלים, כ"ה בניסן התש"ן

20 באפריל 1990